

บทที่ 5

คุณค่าของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวง

วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคมในหลายด้านโดยเฉพาะเรื่องพิธีกรรม ในสังคมโบราณชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างแนบแน่น ทั้งนี้เพราะธรรมชาติเป็นบ่อเกิดของอุดมสมบูรณ์เป็นที่มาของความร่มเย็นเป็นสุข ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงต้องจัดกิจกรรมบางอย่างเพื่อแสดงให้เห็นถึงการเคารพธรรมชาติ พิธีกรรมต่างๆ จึงเกิดขึ้น เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่อเอื้ออำนวยผลประโยชน์บางอย่างให้แก่มนุษย์

วรรณกรรมจึงมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมในฐานะที่เป็นตัวบทในการอ่านหรือสวดในพิธี อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนที่ร่วมในพิธีกรรมนั้นๆ การประกอบพิธีกรรมเป็นสิ่งที่เพิ่มคุณค่าและสร้างความหมายให้แก่การประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของสังคม เพราะพิธีกรรมสามารถสื่อความหมายของกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งไปสู่สังคมได้เป็นอย่างดี ตัวบทวรรณกรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในฐานะที่เป็นสื่อกลางในพิธีกรรม

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงคุณค่าของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงด้านต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการกระทำสัตย์สาบาน คุณค่าทางภาษา และคุณค่าทางสังคมซึ่งจะทำให้เห็นภาพและสามารถเข้าใจสังคมไทยยุคจารีตได้อย่างชัดเจนโดยเฉพาะเรื่องกระบวนการยุติธรรม

5.1 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการกระทำสัตย์สาบาน

การกระทำสัตย์สาบานเป็นเรื่องของความต้องการ “ความไว้นือเชื่อใจ” คือความต้องการหลักประกันในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างราบรื่น ความต้องการ “ความไว้นือเชื่อใจ” เกิดจากความไม่ไว้วางใจของมนุษย์ในเรื่องต่างๆ หรือเกิดปัญหาที่จะต้องแก้ไข ความไม่ไว้วางใจของมนุษย์อาจเกิดขึ้นจากความขัดแย้งหรือปัญหาในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม

ปัญหาระดับปัจเจกบุคคล

ปัญหาในระดับปัจเจกบุคคลหมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับบุคคล เมื่อมนุษย์เกิดความขัดแย้งกัน มนุษย์ต้องการความมั่นใจหรือทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมั่นใจ การกล่าวอย่างตรงไปตรงมาอาจไม่มีน้ำหนักจึงมีการอ้างสิ่งอื่นที่ช่วยเพิ่มน้ำหนักให้แก่คำพูดนั้น การสาบานเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้อยู่ใน

สังคมไทย ตัวอย่างเช่นในเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนเข้าห้องนางแก้วกิริยา ขุนแผนให้คำสัตย์แก่นางแก้วกิริยาไว้ดังนี้

ถ้าพี่ลวงน้องให้หมองสัจย์ จงวิบัติเกิดเชษฐให้เป็นเนื่อง

สารพัดวิชาสง่าเปลื้อง เจ้าเนื้อเหลืองดังทองมาทาบทับ

(เสภาขุนช้างขุนแผน เล่ม

1, 2544: 314)

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (2532: 180) กล่าวถึงคำสัตย์ของขุนแผนในตอนนี้ว่า

ขุนแผนเอาของสำคัญที่สุดสำหรับตนเป็นประกันความซื่อสัตย์ที่ให้ไว้ต่อนางแก้วกิริยา ได้แก่ วิทยาอาคมและความศักดิ์สิทธิ์ของของทั้งหลายที่มีอยู่ในตัวขุนแผน ถ้าหากขุนแผนไม่ซื่อสัตย์ต่อนางแก้วกิริยาแล้วก็ขอให้ทุกอย่างเหล่านี้เสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ใช้การไม่ได้อีกต่อไป **ซึ่งออกจะเป็นคำสาบานที่แรงมากสำหรับขุนแผน ซึ่งอยู่ได้ด้วยวิทยาอาคมและของศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น**

เห็นได้ว่า ขุนแผนได้ใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในตัวเป็นประกันความซื่อสัตย์ที่มีต่อนาง แก้วกิริยา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในตัวขุนแผนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันของขุนแผนมาก ดังนั้นการนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์มายืนยันความซื่อสัตย์ของขุนแผนทำให้นางแก้วกิริยามีความมั่นใจมากขึ้น

การกระทำสัตย์สาบานของปัจเจกบุคคลยังปรากฏอยู่ในเรื่องราชาธิราช พระยาน้อยและสมิงมราหูทำสัตย์สาบานกัน เหตุการณ์เริ่มจากสมิงมราหูเล่นสกาแพ้พระยาน้อยแล้วตีลูกสกากระจายทิ้งกระดาน สร้างความไม่พอใจให้แก่พระยาน้อย ต่อมาพระมหาเทวีผู้เป็นชู้อยู่กับสมิง มราหูได้ออกอุบายให้สมิงมราหูไปขอขมาพระยาน้อย ทั้งสองกระทำสัตย์สาบานว่า จะไม่ถือโทษโกรธกันด้วยการตีมีเลือดในอก ดังนี้

แล้วสมิงมราหูกับพระยาน้อยถ้อยที่ทำความสัตย์ต่อกัน สมิงมราหูเอามีดสับเอาเลือดอกปนสุราใส่จอกส่งให้พระยาน้อย ๆ ก็รับเสวยเข้าไป ฝ่ายพระยาน้อยก็สับเอาเลือดปนกับสุรา แล้วใส่จอกส่งให้แก่สมิงมราหู

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

, 2512: 84)

ตัวอย่างในตอนนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าการสาบานเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจในยามที่มีปัญหาระหว่างปัจเจกบุคคล เพราะทั้งสมิงมราหูและพระยาน้อยมีปัญหากระทบกระทั่งกันมาก่อน จากนั้นสมิงมราหูจึงได้ขอขมา และเพื่อให้พระยาน้อยไว้วางใจมากยิ่งขึ้นจึงได้กระทำสัตย์สาบานไว้แก่กัน

ปัญหาในระดับสังคม

ปัญหาในระดับสังคมหมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้บังคับบัญชาหรือปัญหาในระดับเมืองต่อเมืองหรือรัฐต่อรัฐ การกระทำสัจยสาบานทำให้ขึ้นปกครองมั่นใจในการบริหารบ้านเมือง อีกทั้งยังเป็นสิ่งประกันว่าจะทำให้บ้านเมืองสงบสุข เช่นใน “ราชาธิราช” ตอนมอญและพม่ากระทำสัจยสาบานยุติสงครามต่อกันและปักปันเขตแดนทั้งสองในสมัยของพระเจ้าราชาธิราชของมอญ และพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องของพม่า มีข้อความว่า

ครั้นถึงวันนัดได้ศุภนิมิตอันเป็นมงคลแล้ว สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชและพระเจ้า ฝรั่งมังฆ้องเสด็จพร้อมด้วยพลพยุหเสนา มายังโรมณทพซึ่งปลูกไว้นั้น พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองก็เสด็จขึ้นทรงนั่งเหนือราชาอาสน์ ร่วมพระมหาเศวตฉัตรทำสัตยานุสัตย์ต่อกัน เฉพาะพระพักตร์พระศรีรัตนตรัย และประกาศแก่เทพดาฟ้าดินทั้งปวงว่า ตั้งแต่วันนี้ไป เราทั้งสองจะรักษาไมตรี มิได้ทำยุทธนาการแก่กันเป็นอันขาด แล้วพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงถวายเศวตฉัตรคันหนึ่ง บังพระสุริยะคันหนึ่ง พระยี่ภู่สำหรับหนึ่งแก่สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช

(เจ้าพระยาพระคลัง(หน)

, 2512: 412)

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างการกระทำสัจยสาบานในระดับสังคมอีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ การกระทำสัจยสาบานระหว่าง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา กับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต เมื่อพ.ศ. 2103 ดังที่ปรากฏในจารึกวัดพระธาตุศรีสองรักว่า

มีพระมหากษัตริราชเจ้า ๒ พระองค์ ทรงพระนามสมเด็จพระธรรมิกราช พระองค์เสวยราชสรวรย์ในเมืองจันทบุรีศรีสัตนาคนหุตมหานคร ตนมแลมีพระมหากษัตริเอกองค์ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมมหารักร (พรรดิ) วรรราชาธิราช เป็นภุธรธิบัติเจ้าพระนครศรีอยุธยา มหาติลกภพพรตน์ ก็เอาน้ำกระอมแก้ว ฯลฯ ทั้งสองเจือกันเป็นกระอมรัษฎเดียว แล้วให้อ่านสัตยาธิษฐาน ปฏิญาณ ฯลฯ นหุต แลสมเด็จพระมหากษัตริเจ้ากรุงพระนครศรีอยุธยา มีพระราชหฤทัย สมเ (ดีจ) ฯลฯ หักสิปศรีสุริยว อภัยพงษ์พันมิตรอิฐารมณ เพื่อให้เป็นบรมสุขสวัสดิ์

([ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร\[Online\]](#), 9 ตุลาคม 2551)

การกระทำสัจยสาบานในระดับสังคมช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ปกครอง ช่วยลดความขัดแย้งหรือแก้ปัญหาระหว่างเมืองหรือรัฐ

การกระทำสัจยสาบานเป็นกิจกรรมที่อาจทำให้ความขัดแย้งทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมคลี่คลายลงไปได้ เพราะการกระทำสัจยสาบานเกิดจากความไม่ไว้วางใจต่อสิ่งต่างๆ ของมนุษย์จึงจำเป็นต้องสร้าง “ความไว้นือเชื่อใจ” หรือ “ความเชื่อมั่น” เป็นกลไกควบคุมเพื่อการแก้ไขปัญหาของมนุษย์อย่างเป็นระบบ

ในกระบวนการยุติธรรม การกระทำสัตย์สาบานยังอาจเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่อยู่ในกระบวนการไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลยยอมรับผลที่ได้จากการกระทำสัตย์สาบานอีกด้วยเช่นในกรณีของการดำเนิน-ลุยเพลิง นอกจากนี้ การกระทำสัตย์สาบานยังเป็นสิ่งที่สร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เช่น การกล่าวสาบานว่าจะกล่าวความจริงก่อนการให้การในชั้นศาล ดังปรากฏในพระไอยการลักษณะพยาน

5.2 คุณค่าทางภาษา

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีคุณค่าทางด้านภาษาทั้งในเรื่องของโบราณคดีศัพท์ และสำนวนโวหาร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้ภาพพจน์อันก่อให้เกิดความศรัทธาซึ่งจะทำให้ตัวบทของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.2.1. คำศัพท์

5.2.1.1 คำเรียกชื่อองค์พยาน มีหลายลักษณะดังนี้

5.2.1.1.1 คำเรียกชื่อตรงๆ เช่น พระราม พระลักษมณ์ เป็นชื่อของวีรบุรุษซึ่งเป็นเทพอวตาร พระกุกกุสนธ พระโกนาคมน ซึ่งเป็นชื่ออดีตพระพุทธเจ้า ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬหก ซึ่ง เป็นชื่อของท้าวจตุโลกบาลเป็นต้น

5.2.1.1.2 คำเรียกตามรูปร่างลักษณะ เช่น สามตาพระแพรง แปลว่ามีนัยน์ตา 3 ตา หมายถึง พระอิศวร สิบหน้าเจ้าอสูร แปลว่าอสูรผู้มีสิบหน้า และท้าวทศกรรฐา แปลว่าผู้มีสิบคอ หมายถึงทศกัณฐ์เจ้ากรุงลงกา หน้าจตุรทิศ แปลว่า มี 4 หน้า หมายถึงพระพรหม

5.2.1.1.3 คำเรียกตามคุณสมบัติ เช่น พระสามลเทพราช แปลว่าผู้เป็นหัวหน้าเทวดา หมายถึง พระอินทร์ วิคเณศศิวับุตร แปลว่า โอรสพระศิวะผู้เป็นเจ้าของอุปสรรค หมายถึงพระคเณศ เป็นต้น อนึ่งองค์พยานองค์เดียวกันอาจมีคำเรียกได้หลายชื่อ เช่น พระศิวะ มีคำเรียกว่า พระอิศรา พระอิศวร แปลว่าผู้เป็นใหญ่ พระอิศรานารถ แปลว่าผู้เป็นใหญ่อันเป็นที่พึ่ง

5.2.1.1.4 คำเรียกตามที่อยู่ พรหมโสฬศ หรือโสฬสพรหมา แปลว่าพระพรหมผู้อยู่ในรูปภูมิ 16 ชั้น พระธรณี แปลว่าผู้อยู่ในแผ่นดิน เมขลาเจ้าสมุทร นางเมขลาผู้ประจำในห้วงน้ำใหญ่

การที่มีคำเรียกชื่อองค์พยานหลายชื่อแสดงให้เห็นถึงความร่ำรวยทางภาษาของคนไทย เพราะภาษาเป็นสิ่งที่แทนความคิดของคน การที่มีชื่อเรียกองค์พยานอย่างมากมายเป็นการแสดงความละเอียดอ่อนในวิถีคิดของคนไทยสมัยโบราณ นอกจากนี้ยังแสดงภูมิความรู้ด้วย เพราะชื่อที่หลากหลายนั้นแสดงให้เห็นความเข้าใจองค์พยานทุกแง่มุมอย่างลุ่มลึก

5.1.2. โบราณคดีศัพท์ หมายถึง คำศัพท์โบราณที่ปัจจุบันไม่ใช่หรือความหมายเปลี่ยนไป เช่น

สราก แปลว่า ซีด
 อาน ” ทำให้คม
 เกรียว ” เร่งรีบ
 เงือก ” งู
 แก่ล้ง ” ตั้งใจ
 จินจน ” ห้วนไหว
 ขยัน ” ฉลาด เชี่ยวชาญ

5.1.3. คำศัพท์ประกอบด้วยคำต่างภาษา เช่น ปูวาต้มแดงขาว แปลว่า ขนมต้มแดงต้มขาว ประกอบด้วยคำ ปูวา มาจาก ภาษาบาลี ปูว แปลว่า ขนม รวมกับ ต้มแดงขาว มาจากคำภาษาไทย

ภูกบาย แปลว่า กินข้าว ประกอบด้วยคำ ภูก มาจาก ภาษาสันสกฤต ภุกต แปลว่า กินบาย มาจาก ภาษาเขมร แปลว่า ข้าว

สมุทกันดาล แปลว่า กลางห้วงน้ำใหญ่ ประกอบด้วยคำ สมุท มาจากภาษาบาลี แปลว่า ห้วงน้ำใหญ่ กับคำว่ากันดาล มาจากภาษาเขมร แปลว่า กลาง

แป้งจรุจันท์ แปลว่า แป้งหอม ประกอบด้วยคำ แป้ง เป็นคำไทย จรุจมาจากภาษาเขมร จันท์ มาจากภาษาบาลี

5.1.4. สำนวนโวหาร

วรรณกรรมคำสตัยสาบานมีการใช้โวหารที่ทำให้เกิดภาพได้แก่การพรรณนาอย่างละเอียดและการใช้โวหารเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพชัดเจน การพรรณนามีตัวอย่างในโองการดำน้ำว่า

โองการดำน้ำ

ใครเทจชวนกันสังหาร อย่าไว้เนิ่นนาน

จงผลาญอย่าทันพริบตา

สิทธิศักดิ์อารักษเทวดา สำแดงฤทธา

ให้เห็นประจักษ์ทันใด [...]

แลบลิ้นปลิ้นตาสแยงหัว หนวดเคราพันพัว

ท้องพลูชลุยกายำ

หลอกหลอนไล่รู้มรันทำ ทูบตีอ่วมอำ

คำรามในพื้นคองคา [...]

ใครเท็จชวนกันอย่ายี้ เข้ากลุ้มรมติ
ให้ผุดอย่าทันอึดใจ
ผู้เท็จบันดาลเหนไทย ภูตพรายตัวใหญ่
จรเข้แลปลาโลมา

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 1, 2550: 104)

โองการดำน้ำมีการพรรณนารายละเอียดของการลอกหรือทำร้ายผู้ที่กระทำผิดในกระบวนการ
พิสูจน์ความจริง

การใช้ความเปรียบในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีจุดประสงค์ทำให้เกิดภาพที่ชัดเจนเช่นกัน
ตัวอย่างในพระไอยการลักษณะพยานมีดังนี้

ประการหนึ่งให้ท่านตัดศีรษะคนซึ่งเป็นพยานหาความสัจหมีได้ให้ได้มากกว่าก่อน ส้าวคน
ทั้งหลายในมนุษย์โลกยนี้ อนึ่งให้ท่านตัดมือตัดเท้าเสียให้มากกว่าเส้นหญ้า อนึ่งให้ท่านเชือดเนื้อ
คนอันหาความสัจหมีได้ให้มากกว่าแผ่นดินอันหาได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์ อนึ่งให้ท่านควักตาคน
อันหาความสัจหมีได้ให้มากกว่าดาวในพื้นอากาศ...

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 2, 2550: 623)

ตัวอย่างนี้เป็นการพรรณนาการลงโทษพยานเท็จโดยใช้โวหารเปรียบเทียบว่า จำนวนศีรษะที่ถูก
ตัดมากกว่าก่อนเส้าทั้งหมดในโลกมนุษย์ มือและเท้าที่ถูกตัดมีมากกว่าเส้นหญ้า เนื้อที่ถูกเชือดทับถมกัน
หนากว่าความหนาของแผ่นดิน นัยน์ตาที่ถูกควักมากกว่าดวงดาว สิ่งที่น่ามาเปรียบเป็นสิ่งที่เห็นอยู่ทั่วไป
ในชีวิตประจำวันทำให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

ในส่วนนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงเป็นบันทึก
วัฒนธรรมทางภาษากล่าวคือเป็นบันทึกคำศัพท์และสำนวนโวหารที่แสดงให้เห็นลักษณะสังคมไทย ภาษา
ที่ใช้มีการผสมผสานกันระหว่างภาษาที่เป็นท้องถิ่นกับภาษาต่างวัฒนธรรม แสดงให้เห็นภูมิปัญญาในการ
สังเคราะห์ความรู้จากต่างวัฒนธรรมมารวมเป็นวัฒนธรรมของไทย การใช้โวหารโดยการพรรณนาอย่าง
ละเอียดและใช้ความเปรียบที่เหมาะสมทำให้เกิดความรู้สึกเกรงกลัว บรรลุจุดประสงค์สำคัญของการ
กระทำสัตย์สาบาน

การใช้ภาพพจน์ของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ
เพราะจะทำให้ผู้ที่ได้ยินได้ฟังหรือผู้ที่อยู่ในพิธีกระทำสัตย์สาบานเกิดความเกรงกลัวจากภาพของสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่ผู้แต่งได้สร้างขึ้นและมีจุดประสงค์ให้ผู้เข้าร่วมพิธีกระทำสัตย์สาบานหรือคู่กรณีเกิด
ความเกรงกลัวที่จะให้การที่เป็นเท็จในกรณีการให้การในพระไอยการลักษณะพยานหรือทำให้ผู้กระทำผิด
จริงในคดีความยอมรับว่าตัวเองเป็นผู้ผิดในพระไอยการลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิง

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงเป็นบันทึกทางวัฒนธรรมทางภาษาที่มีการรับภาษาอื่นๆมาใช้ร่วมกับภาษาไทยอย่างมีความหมาย

5.3. คุณค่าทางสังคม

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงมีคุณค่าทางสังคมในฐานะที่เป็นบันทึกทางสังคมในเรื่องการกระทำสัตย์สาบานในกระบวนการยุติธรรม โดยเป็นการบันทึกแนวคิดของสังคมที่สัณฐานในด้านต่างๆ ที่เป็นปัจจัยสำคัญของการกระทำสัตย์สาบานในกระบวนการยุติธรรม แบ่งได้ 3 ประเด็น คือ แนวคิดเรื่ององค์พยาน แนวคิดเรื่องศาสนา แนวคิดเรื่องการลงโทษและ ให้พร

5.3.1. แนวคิดเรื่ององค์พยาน

องค์พยานหมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ตามความเชื่อหรือการนับถือของคนในสังคม และได้รับการอัญเชิญมาเป็นผู้รับรู้ในการกระทำของบุคคล องค์พยานในพระไอยการลักษณะพยานและลักษณะพิสูจน์ดำเนิน่าลูยเพลิงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อัญเชิญมาในพิธีกระทำสัตย์สาบานของผู้ ให้การเป็นพยานในชั้นศาล และการกระทำสัตย์สาบานเพื่อพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม การอัญเชิญองค์พยานในพระไอยการลักษณะพยาน มีตัวอย่างดังนี้

...แลปางนี้ขอเทพยดาเจ้าทั้งหลาย คือพระอินท พระพรหม พระยมราช แลท้าวจตุโลกบาล พระจันทร พระอาทิตย์ ภูมิอารักษ์อากาศเทพยดาผู้รักษาพระพุทธรศาสนา แลเทพยดาอันรักษาซึ่งขอบขันธเสมาแลพระมหาบวรเสวตรฉัตรจงเสด็จมาประชุมให้พร้อมกันในสถานที่นี้ ฟังซึ่งคำคนผู้จะเป็นสักขีพยานแก่กัน

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 1, 2550: 622)

ในลักษณะพิสูจน์ดำเนิน่าลูยเพลิง การอัญเชิญองค์พยานมีตัวอย่างดังนี้

ศรีสวัสดิบังคมคัล อภิวันท์รัตนไตรยางค์ โดยปัญญาจกลโมสร ยอกรอภิวาท ในบางบาทบุคคล วิมลเรณูมฤตสุณธราลักษณ บวรอัศาศดา อันกอบด้วยทวดตั้งชมหาบุรุษลักษณา แลอะศรีติยานุเพี้ยญชนะแปดสิบห้าศ ขถวายนมัสธรรม คำภีร์แปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นศ คือสุดตันตะ อภิศธรรม วิโนยา แล้ววันทาแห่งพระสงฆ์ มีองค์อริยะทั้งแปดแปดประทาน....แล้วขอประกาศ ไหว้เทเวศ ท้าวตรีเนตรพรหมโสฬศ ท้าวทรรฐวิรุฬหก วิรุฬปักขกเวรุราช อิศรนาเรธอมา มีฤทธาวรณารายณ์ ทั้งพระพายฤทธิเดช เสาร์นพระเกษราหู... ขอส่งเนตรพร้อมเลงญาณ รับพลีการเครื่องบูชา อันแต่ตั้งมาเหนือสาร ดูตระการบันจงถวาย เชิญฤกบายโดยสุพจิตร โจทยจำเลยประคิตแกลั้งบังคม โดยนิยมน้ำสุพา ขอถวายลัจจตามท้องสำนวน

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 2, 2550: 104)

การเชิงองค์พยาน 2 ตัวอย่างนี้ปรากฏอยู่ตอนต้นของตัวบท เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์จำนวนมากมารับรู้ในการกระทำสัตย์สาบาน

5.3.1.1. ประเภทขององค์พยานในพระไอยการลักษณะพยานและลักษณะ พิสูจน์ดำน้ำ ลุยเพลิง

องค์พยานที่อัญเชิญมาในพิธีกระทำสัตย์สาบานในกฎหมายทั้งสองฉบับนี้แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา
2. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
3. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี)

ในการวิเคราะห์ที่ได้แยกเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา

ชื่อองค์พยาน	พระไอยการ ลักษณะพยาน	โองการดำน้ำ	โองการลุยเพลิง
1. พระพุทธเจ้าและ อดีตพระพุทธเจ้าใน ภัทรกัป	สมเด็จพระกุกกุสนธ, พระโกนาคม, พระกัษชป สมเด็จพระ ศรีศากยมุนี		
2. พระรัตนตรัย		รัตนไตรยางค์	
3. พระอินทร์	พระอินท		
4. จตุโลกบาล (ท้าว ธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬปักข์ ท้าว กุเวร)		ท้าวทธรฐ,วิรุฬหก, วิรุฬปักข์, กุเวรราช, นาคาวิรุฬ	กุเวณราชา, วิรุฬปัก, วิรุฬหกคมนา, ทธรฐ, จตุโลกโลกีย์
5. เทวดาในสวรรค์ทั้ง 6 ชั้น		เทวาชั้นฉะกา, ไตรตรึง	จตุมหาราชิกาและ ดาวดึงษ์
6. พรหม 16 ชั้น		พรหมโคไพศ	โสฬสพรหมา, พรหมประไภ

ตารางที่ 2 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ชื่อองค์พยาน	พระไอยการ ลักษณะพยาน	โองการดำนำ	โองการลุ่มเพลิง
1. พระพรหม	พระพรหม		
2. พระศิวะ		พระอิศรानารถ, พระอิศรา	พระอิศวร
3. พระวิษณุ		วิศณุเวศ, นารายณ์, นาเรศ	พระนารายณ์
4. พระอูมา		อูมา	อูมาภักวดี
5. พระลักษมี			พระลักษมี, พระศรี
6. พระอินทร์	พระอินท		พระสามลเทพราช
7. พระกุเวร		ท้าวเวสสุวัณ	
8. พระยม	พระยมราชา	ยมราชา	พระกาล
9. พระวรุณ			พระพิรุณ
10. พระคเณศ			วิคเณศคิวัตรคิวักรรม
11. พระราม			พระราม
12. ทศกัณฐ์			ท้าวทศกรรฐา
13. พระอาทิตย์		รวิ	ระวิ
14. พระจันทร์		จันทร	ศศิ
15. พระอังคาร		อังคาร	อังคาร
16. พระพุธ		พุท	พุท
17. พระพฤหัสบดี		ชิวาร	ชิวะ
18. พระศุกร์		ศุกระ	ศุกระ
19. พระเสาร์		เสาร์ัน	เสาร์ะ
20. พระเกตุ		พระเกษ	พระเกตุ
21. พระราหู		ราหู	ราหู

ตารางที่ 2 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู (ต่อ)

22. พระคงคา	พระคงคา	คงคาสมุทรสาย
23. พระอัคนี		พระเพลิง
24. พญานาค		(วิศณุเวศ)ท้าวนาคา
25. พระพาย	พระพาย	พระพาย
26. ท้าวพลี		เจ้ากรุงภาลี
27. นางเมขลา	นางเมขลาเจ้าสมุทร, เมขลา	มณีเมขลา
28. พระแม่ธรณี	ธรณีอัคเทพี	พระธรณี

ตารางที่ 3 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี)

ชื่อองค์พยาน	พระไอยการ ลักษณะพยาน	โองการดำน้ำ	โองการลุยเพลิง
1. จตุคามรามเทพ			พระขัตตุคามี่, พระราม เทพ
2. พระภูมิ			อารักษ์มหา, เทวา อารักษ์
3. พระเสื้อเมืองทรง เมือง		เสื้อเมือง, ทรงเมือง	องค์พระเสื้อเมือง
4. ผีพราย		พรายน้ำ	
5. ผีเสื้อน้ำ		ผีเสื้อน้ำ	
6. พระพนัสบดี			พระไพรเจ้าป่าชัยักษ์
7. รุกขเทวดา		พฤกษผีसांग	พฤกษเทวา
8. ผีตายโหง		ผีसांगตายโหง	

ตารางข้างต้นแสดงให้เห็นองค์พยานที่อัญเชิญมาในพระไอยการลักษณะพยาน และโองการดำน้ำ โองการลุยเพลิง จากการศึกษาพบว่าองค์พยานแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี)

ในตารางที่ 1 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธเจ้าและอดีตพระพุทธเจ้าอีก 3 พระองค์ในภัทรกัป พระรัตนตรัย พระอินทร์ จตุโลกบาล ซึ่งทางพระพุทธศาสนา คือ ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬปักข์ ท้าวกุเวร เทวดาในฉกามาพจร และโสฬสพรหม

ตารางที่ 2 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ เทพเจ้าตรีมูรติ (พระพรหม พระศิวะ พระวิษณุ) ชายาของเทพเจ้า คือ พระอามาและพระลักษมี จตุโลกบาล ซึ่งทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูคือ พระอินทร์ พระกুবเระ พระยม พระวรุณ เทพเจ้าอื่นๆ ได้แก่พระคเณศ เทพและเทวีประจำธรรมชาติได้แก่ พระอัคนี พระคงคา พระพาย พระแม่ธรณี และนางมณีนมิตลา เทวดานพเคราะห์ ได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระเกตุ พระราหู วีรบุรุษในตำนานซึ่งถือเป็นเทพเจ้าอวตาร ได้แก่ พระราม เจ้าแห่งอสูรผู้มีฤทธิ์ได้แก่ ทศกัณฐ์ นอกจากนี้ยังมีมนุษย์ซึ่งมีภาวะกึ่งเทพกึ่งสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่พระยานาคที่เป็นพาหนะพระวิษณุ

ตารางที่ 3 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี) ผีฝ่ายดีได้แก่ จตุคามรามเทพซึ่งเดิมเป็นเทวดา 2 องค์คือ พระชัตตุคามและพระรามเทพต่อมารวมเป็นองค์เดียวชื่อ จตุคามรามเทพ พระภูมิคือเทวดาประจำพื้นดิน พระเสื้อเมืองทรงเมืองคือเทวดาผู้รักษาเมือง รุกขเทวดาคือเทวดาประจำต้นไม้ พระพนัสบดีคือเทวดาเจ้าป่า ส่วนผีฝ่ายร้ายได้แก่ ผีที่อยู่ในน้ำ คือผีพราย และผีเสื้อน้ำ ผีตายโหงผีที่ตายด้วยอุบัติเหตุ

จากตารางแสดงให้เห็นว่าองค์พยานในพระโอยการลักษณะพยาน และลักษณะพิสูจน์ดำเนินาลุยเพลิงมีทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และอำนาจเหนือธรรมชาติ การปรากฏองค์พยานในลักษณะนี้ผ่านกระบวนการผสมผสานปรับใช้จนคนในสังคมเข้าใจและเป็น “ฐานความเชื่อร่วมกัน” ที่ทำให้องค์พยานเป็นที่ยอมรับของบุคคลในพิธีกระทำสัตย์สาบาน

องค์พยานหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ ระบบสัญลักษณ์ของความเชื่อในศาสนา ใช้เป็นสื่อแทนแนวความคิด (conception)” (อคิน รพีพัฒน์, 2550: 77) และเป็นระบบสัญลักษณ์ที่ยอมรับร่วมกันในสังคม การใช้ระบบสัญลักษณ์เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันของสังคมในการสร้างบรรทัดฐานค่านิยมหรืออุดมการณ์ใดๆก็ตาม ซึ่งถือว่าการกระทำทางวัฒนธรรม อคิน รพีพัฒน์ (2550: 79) สรุปแนวคิดของคลิฟฟอร์ด เกียร์ช ในเรื่องนี้ไว้ว่า

ความหมายของสัญลักษณ์จึงมีความหมายเป็นสาธารณะ ซึ่งแปลง่ายๆ ว่าเป็นที่รู้จักกันทั่วไปเป็นของส่วนรวม การที่คนในกลุ่มใช้สัญลักษณ์ใดในการสื่อสารระหว่างกันได้ ความหมายของสัญลักษณ์เหล่านั้นก็ต้องเป็นที่รู้จักกันในกลุ่มเหล่านั้น

ดังนั้นความหมายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่เป็นพยานในพิธีกระทำสัตย์สาบานจึงต้องเป็น ที่ยอมรับร่วมกันในสังคมที่ใช้ระบบสัญลักษณ์หรือนับถือความหมายของระบบสัญลักษณ์นั้นๆ

ในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาเป็นองค์พยาน โดยบางครั้งกล่าวปะปนกันไป โดยมีสัญลักษณ์ทั้งในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ฮินดู และความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติในทีเดียวกัน มีตัวอย่างในโครงการดำน้ำดังนี้

เทวันบรรพตทั้งมวน ห้วยหนองคลองค้วร
 คำนึงรำพึงเลงญาณ
เสื่อเมืองเรื่องยศวิศาร **ทรงเมือง**ฤทธิชาญ
หลักเมืองบันเทืองรักษา
 สระน้ำถ้ำเถื่อนราวป่า สิงขรพฤษา
 คูหาแลบ่อท่อธาร
เมฆขลาท่านเจ้าสิ่งสถาน ในสมุทกันดาล
 นัตทิวารีคงคา
 เบื้องใต้ต่ำถึงอัชดา พันภพสุธา
นาคาวิรุฬแดนดิน
 เบื้องบนจนพรหมสุดสิ้น **อัคนิรัฐมิน**
 นเรศเรื่องฤทธิพล
 (ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 2, 2550: 104)

สัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในตัวอย่างดังกล่าว ประกอบด้วยสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ **“อัคนิรัฐมิน”** คือ พรหมในชั้นอภินิรัฐภูมิ และ **“นาคาวิรุฬ”** หมายถึงท้าววิรุฬปักข์ ซึ่งเป็นเจ้าแห่งนาคและเป็นโลกบาลประจำทิศตะวันตก สัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจเหนือธรรมชาติได้แก่ **“เทวันบรรพต”** คือ เทวดาประจำภูเขา **“เสื่อเมือง” “ทรงเมือง” “หลักเมือง”** คือเทวดาหรือผีประจำเมือง ส่วนสิ่งศักดิ์สิทธิ์บางชื่อเป็นได้ทั้งสัญลักษณ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและในพระพุทธศาสนาได้แก่ **“เมฆขลา”** ซึ่งเป็นเทวีผู้รักษาท้องทะเล เรื่องนางเมฆขลาปรากฏอยู่ทั้งในวรรณคดีสันสกฤตและชาดกในพระพุทธศาสนา

องค์พยานแสดงให้เห็นว่าสัญลักษณ์ทางความเชื่อในสังคมไทยประกอบไปด้วยสัญลักษณ์ในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ยอมรับนับถือร่วมกันจึงสามารถทำให้เกิดความศรัทธาและเกรงกลัวที่จะผิดคำสาบาน

5.3.2. แนวคิดเรื่องศาสนา

แนวคิดหรือมโนทัศน์เรื่องศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงมีทั้งหมด 3 แนวคิด ประกอบด้วย แนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนา แนวคิดเรื่องศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และแนวคิดเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ จำแนกและยกตัวอย่างให้เห็นดังนี้

แนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนา มโนทัศน์เรื่องพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีตัวอย่างดังนี้

รายนำในโองการดำน้ำและโองการลุยเพลิง

ศรีสวัสดิ์บังคมคัล อภิวันท์รัตนไตรยางค์ โดยปัญญาจกสโมสร ยอกรอภิวาท ในบางบาทยุคกล วิมลเรณูมฤตสุณธราลักษณ บวรอัคสาศดา อันกอบด้วยทวดตั้งชมมหาบุรุษลักษณา และศรีศรียานุเพี้ยญชนะแปดสิบทิศ ขถวายนมัสธรรม คำภีร์แปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นธ คือสุดตันตะอภิธรรมวินิยา แล้ววันทาแห่งพระสงฆ์ มีองค์อริยะทั้งแปดเปนประธาน.... แล้วนมัสการถวายเครื่องสิ่งสรรพ อันโงยทงจำเลยเคยปฏิบัติแต่โบราณ คือพราวตาลมธรรค กล้วยอ้อยสดแลถ่วงา อิกปุว่าต้มแดงขาว ตั้งเป็นราวดูตระการ

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 2, 2550: 104)

แนวคิดในเรื่องพระพุทธศาสนาในตัวอย่างนี้แบ่งได้เป็น 3 ประเด็น คือ ลักษณะ มหามงคลของพระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและอริยมรรค 8

ลักษณะมหามงคลของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ และลักษณะย่อยอีก 80 ประการ ในเรื่องพระปฐมสมโพธิ ปรีเฉพที่ 4 ลักษณะปรีคาหกปวีรรต ได้กล่าวถึงลักษณะมหามงคลของพระพุทธเจ้าไว้อย่างครบถ้วน เช่นตอนที่กล่าวถึงลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการว่า สุปติภูจิตปาโท แลพระราชกุมารนี้มีพื้นพระบาททั้ง 2 เสมอเป็นอันดี ดุจพื้นฉลองพระบาททองขณะเมื่อเหยียบลงก็ถูกต้องลงพื้นพร้อมกัน ขณะเมื่อยกก็พื้นขึ้นจากพื้นพร้อมกัน อันนี้จัดเป็นพระมหาบุรุษลักษณะลักษณะเป็นปฐม...แล้วก็ทูลทำนายพระลักษณะอื่นสืบต่อไปว่า เหนฐฐาปาตเลสสุ จุกกานิ ซาตานิ พระราชกุมารนี้ มีพื้นพระบาททั้งสองประกอบด้วยลายลักษณะกลจักรข้างละอันในท่ามกลางฝ่าพระบาท แลจักรนั้นมิก้าประมาณ 1,000 ประกอบด้วยกงแลดุมบริบูรณด้วยอาการทั้งปวงแล้วทูลทนายพระลักษณะอื่นสืบต่อไปว่า आयตปณทิ พระราชกุมารนี้พระบาทอันยาว แลมนุชย์ ทั้งหลายอื่นข้างปลายเท้าันยาว ลำแข้งตั้งอยู่ในที่สุดแห่งสันเท้าเหมือนดุจตัดเสียซึ่งสันเท้าแลตั้งไว้ อันสันพระบาทแห่งพระมหาบุรุษแปลกกว่ามนุษย์อื่น ๆ แลพระบาท

แบ่งเป็นส่วนข้างปลายพระบาทวัดใต้ 2 ส่วน ลำพระขงษ์ลงตั้งในส่วนค้ำรับ 3 เหลืออยู่ข้างสั้นอีกส่วนหนึ่งเป็นค้ำรับ 4 ลสันพระบาทนั้นมีสีแดงงามดุจฝ้ายดำทักมพลอันม้วนเข้าแลตั้งไว้ จัดเป็นมหาบุรุษลักษณะเป็นค้ำรับ 3 ...

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส , 2551: 39-40)
ลักษณะย่ออีก 80 ประการนั้นในพระปฐมสมโพธิ กล่าวไว้ว่า

ใช้แต่เท่านั้นพระราชกุมารนี้ก่อประด้วยพระอสีตยานุเพี้ยญชนะ พระลักษณะน้อยอีก 80 นั้นคือ มีนิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทอันเหลืองงาม 1 นิ้วพระหัตถ์แลนิ้วพระบาทเรียวยอกไปโดยลำดับแต่ต้นจนปลายนั้น 1 นิ้วพระหัตถ์แลนิ้วบาทกลม ดุจนายช่างกลึงเปนอันดีนั้น 1 พระนขาทั้ง 20 มีศรีอันแดง 1 พระนขานิ้วพระหัตถ์ทั้ง 20 นั้นงามช้อยช้อยบงมิได้ค้อมลงในเบื้องต่ำ ดุจเล็บแห่งสามัญชนทั้งปวงนั้น 1 พระนขานั้นมีพรรณอันเกลี้ยงสนิทมิดได้เป็นริ้วรอยนั้น 1 ข้อพระหัตถ์แลข้อพระบาทซ่อนอยู่ในพระมังษแลมิได้สูงขึ้นปรากฏออกมาภายนอกนั้น 1 พระบาททั้งสองเสมอกันมิได้ย่อมใหญ่กว่ากันแต่มาตรเท่า เมลดงานั้น 1 พระดำเนียรงามดุจอาการดำเนียรแห่งกฤษชาติ 1 พระดำเนียรงามดุจสิหราช ดำเนียร 1 ...

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส , 2551: 45)

แนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนาในประเด็นถัดมาคือ การกล่าวถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่อยู่ในพระไตรปิฎกคือ พระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรมรวมทั้งสิ้น 84,000 พระธรรมชั้นตรี และประเด็นสุดท้ายคือกล่าวถึงหลักธรรมของพระพุทธเจ้าคือ มรรค 8 คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ มี 8 ประการ ได้แก่ 1. สัมมาทิฐิ เห็นชอบ 2. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ 3. สัมมาวาจา เจรจาชอบ 4. สัมมากัมมันตะ ทำการชอบ 5. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6. สัมมาวายามะ เพียรชอบ 7. สัมมาสติ ระลึกชอบ 8. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ (พระธรรมปิฎก, 2546: 181)

พระไอยการลักษณะพยาน

เมื่อกระลาการจะเป็ชัญญาณใช้ให้กระลาการประกาศจำเภาหน้าพยานว่า สมเด็จพระกุกุสุนทร พระโกนาคม พระกษป ทั้งสามพระองค์นี้ได้ตรัสแก่พระสรรพัฏ์ญาณแล้วเสด็จเข้าสู่พระปริณิถพานต์ไปเปนลำดับ แลสมเด็จพระศรีศากยมนิโคตมบรมครูเจ้าแห่งเราทรงสั่งพระสมภารบาระมี 4 อสงไขยแสนมหากัลป์ บำเพ็ญพุทธบริจาตทั้ง 5 พระมหาบาระมี 30 ทศจึงได้ตรัสเปนสมเด็จพระพุทธิเจ้าในพระรัตนบัลลังก์ดวงไม้ทุมราชพระมหาโพธิ

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 1, 2550: 622)

ตัวอย่างนี้เป็นการกล่าวถึงอดีตพระพุทธเจ้าในภัทรกัป 3 พระองค์ และกล่าวถึงพระพุทธสมณโคดมซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าในปัจจุบัน ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวถึงรายละเอียดของอดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์และพระพุทธสมณโคดมพระพุทธในปัจจุบันไว้ว่า “พอมาถึง ภัทรกัป จึงมีพระพุทธเสด็จอุบัติขึ้นมาแล้ว 4 พระองค์ คือ พระพุทธกุกกุสันธะ 1 พระพุทธโกนาคมะ 1 พระพุทธกัสปะ 1 และพระพุทธองค์ปัจจุบัน 1 ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย...” (แสง มนวิฑูร: 2518, 25)

นอกจากนั้นยังกล่าวถึงบารมี 30 ซึ่งหมายถึงการบำเพ็ญบารมี 10 ครบ 3 ชั้นในหลักพระพุทธศาสนา บารมี 10 นั้นหมายถึง “ปฏิบัติอย่างยิ่งยวด คือ ความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษ เพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูง เช่น ความเป็นพระพุทธเจ้า และความเป็นมหาสาวก เป็นต้น” (พระธรรมปิฎก: 2528, 285) บารมี 10 ประกอบด้วย ทาน ศีล สมาธิ เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา

ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พระธรรมปิฎก : 2541, 285) อธิบายรายละเอียดของการบำเพ็ญบารมี 30 ดังนี้

บารมีนั้น ท่านกล่าวว่า จะบำเพ็ญให้บริบูรณ์ ต้องครบ 3 ชั้น คือ 1. บารมี (ระดับสามัญ เช่น ทานบารมี ได้แก่ การให้ทรัพย์สินเงินทอง สมบัตินอกกาย) 2. อุปบารมี (ระดับรอง หรือจวนจะสูงสุด เช่น ทานอุปบารมี ได้แก่ การเสียสละอวัยวะเป็นทาน) 3. พรหมัตถบารมี ได้แก่ การสละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น) บำเพ็ญบารมี 10 ครบ 3 ชั้นนี้ เรียกว่า สมตังสพารมี หรือ สมตังสพารมี แปลว่า บารมี 30 ถ้วน

พระโยการลักษณะพยาน

แลคนอันหาความสัจหมีได้นั้น ครั้นจตุจากมนุษย์แล้ว ให้ไปบังเกิดเปนเปรตในเชิงเขาคิชกูฏมีตัวอันสูงได้สามคาศยุค มีปากเท่ารูเข็มเอาเลบตนแเกาะซึ่งโลหิตในกายกินเปนภัทษาหารสิ้นพุทธรันดรกาลปหนึ่ง

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม

1, 2550: 623)

ตัวอย่างนี้แสดงเรื่องเปรตภูมิในพระพุทธศาสนา เปรตภูมิหรือเปรตภูมิเป็นหนึ่งใน จตุราบายภูมิหรืออบายภูมิ 4 หมายความว่าที่ไม่ควรไป ประกอบด้วย นรกภูมิ เปรตภูมิ อสุรกายภูมิ และดิรัจฉานภูมิ ในพระโยการลักษณะพยานกล่าวถึงเปรตที่เชิงเขาคิชกูฏว่ามีตัวสูงได้สามคาศยุคคือ 300 เส้น มีปากเท่ารูเข็มและเอาเล็บตนเองแเกาะเนื้อและเลือดกินเป็นอาหารด้วยความผิดบาปคือกล่าวเท็จ ในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงเปรตที่กินเลือดกินเนื้อตัวเองไว้ว่า ได้ลักเนื้อของผู้อื่นมากินครั้งเจ้าของถามก็

ไม่ยอมรับแล้วกล่าวสาบาน “ครั้นว่าตายไปเป็นเปรตอยู่ ก็เอาเล็บมือตนชูดเนื้อตนหนังตนกินเองอยู่ทุกเมื่อ เพื่อบาปตนลักของท่านแลสบถให้ท่านเชื่อตนนั้นแล ฯ” (พระยาภิไทย, 2543: 54)

แนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสตัยสาบานมีทั้งหมด 4 ประเด็น คือ การกล่าวถึงลักษณะมหายานของพระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การกล่าวถึงอดีตพระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์ พระพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน พระพุทธเจ้าในอนาคต และ อบายภูมิได้แก่เปรตภูมิ

แนวคิดเรื่องศาสนาพราหมณ์ -ฮินดู แนวคิดเรื่องศาสนาพราหมณ์ -ฮินดูในวรรณกรรมคำสตัยสาบาน มีตัวอย่างดังนี้

โองการดำน้ำ

ไกรลาสบรรพตหาวหล สิโลกานน

วิมล

พระอิศรา

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 2, 2550: 104)

ตัวอย่างนี้เป็นกล่าวถึงเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูคือพระศิวะและกล่าวถึงที่ประทับคือ เขาไกรลาส

ร่ายนำในโองการดำน้ำและโองการลุยเพลิง

...แล้วขอประกาศไหว้เทเวศ ท้าวตรีเนตรพรหมโสฬศ อิศรนารถอุมา มีฤทธาวร
นารายณ์ ทั้งพระพายฤทธิเดช วิศณุเวศ ท้าวนาคา ยมราชาท้าวเวสสุวัณ ระเบียบันทร
อังคาร พุทชิวารสุภะนั้น เสาร์ันพระเกษาราทู นพเคราะห์ผู้ทรงสิทธิ์ศักดิ์

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 2, 2550: 104)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึง พระศิวะ พระอุมาชายาพระศิวะ พระนารายณ์ เทพเจ้าสำคัญในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และกล่าวถึง พระวายุ (พระพายฤทธิเดช) พระยม ท้าวภูเวร (ท้าวเวสสุวัณ) ในหนังสือเรื่อง “เทวกำเนิด” (2549) กล่าวว่าเทพเจ้าทั้ง 3 องค์นี้เป็นโลกบาลหรือเทวดาผู้รักษาทิศ ทั้ง 8 ในคติของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดย พระพายเป็นโลกบาลทิศวันออกเฉียงเหนือ พระยมเป็นโลกบาลทิศใต้ ท้าวภูเวรเป็นโลกบาลทิศเหนือ ส่วนทิศอื่นที่เหลือนั้นประกอบด้วย ทิศตะวันออกได้แก่พระอินทร์ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่พระจันทร์ ทิศตะวันออกเฉียงใต้ได้แก่พระอัคนีหรือพระเพลิง ทิศตะวันตกได้แก่พระวรุณ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ได้แก่พระอาทิตย์นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงเทพนพเคราะห์ประกอบด้วย พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุท พระพฤษ (ชิวาร) พระศุกร์ (สุภะ) พระเสาร์ พระเกตุและพระราหู

โองการลุลยเพลิง

พระเพลิงเริงฤทธิแสงศรี เข้าในอัคคี

ขอให้สำแดงพูปอง

พระเพลิงเรองฤทธิอันกอง ให้ไหม้พูปอง

ให้เหนประจักษ์แก่ตา

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม

2, 2550: 107)

ตัวอย่างนี้เป็นกรกล่าวถึงพระเพลิงและคุณสมบัติของพระเพลิงที่อัญเชิญพิธีกระทำสัตย์
สาบาน

แนวคิดในเรื่องศาสนาพราหมณ์ -ฮินดูที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมาย
ตราสามดวงมี 2 ประเด็นที่สำคัญคือ การกล่าวถึงที่อยู่ของเทพเจ้าต่างๆในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และ
การกล่าวถึงคุณสมบัติและคุณลักษณะต่างๆ ของเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

แนวคิดเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ คือ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติหรือการ
นับถือผีบรรพบุรุษ เสฐียรโกเศศ (2515: 307) อธิบายไว้ว่า

สิ่งใดตามปกติไม่สามารถจะมองเห็นตัวได้ แต่เราถือหรือเข้าใจเอาว่ามีฤทธิ์และอำนาจ
อยู่เหนือคน อาจให้ดีหรือให้ร้าย คือให้คุณหรือให้โทษแก่เราได้ สิ่งอย่างนี้เรากลัวเกรง
และลางที่ก็ต้องนับถือด้วย เราเรียกสิ่งนี้ว่าผี

แนวคิดเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมาย
ตราสามดวงมีตัวอย่างดังนี้

โองการดำน้ำ

เทวันบรรพตทั้งมวน ห้วยหนองคลองคور

ค่านิ่งรำพึงเลงญาณ

เสื่อเมืองเรื่องยศวิศาร

ทรงเมืองฤทธิชาญ

หลักเมืองบันเทืองรักษา

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม

2, 2550: 104)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงผีเจ้าป่าเจ้าเขาชื่อ “เทวันบรรพต” และอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษา
บ้านเมือง คือ “เสื่อเมือง” “ทรงเมือง” และ “หลักเมือง”

แนวคิดหรือมโนทัศน์ในเรื่องศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานใน
กฎหมายตราสามดวงมีทั้งหมด 3 แนวคิดได้แก่ แนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ -ฮินดู

และอำนาจเหนือธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในความเชื่อและการนับถือศาสนาของคนไทย โดยนำคติความเชื่อทุกทางมาผสมผสานใช้ตามความ โองการดำน้ำลุยเพลิงเริ่มต้นที่การกล่าวบูชาพระรัตนตรัย การให้ความสำคัญแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ที่การประกอบพิธีซึ่งมีความแตกต่างกัน ถ้าผู้ประกอบพิธีเป็นพราหมณ์ก็จะขึ้นต้นด้วยเทพเจ้าของพราหมณ์-ฮินดู พระโอยการลักษณะพยานและลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิงพราหมณ์ไม่ได้เป็นผู้ประกอบพิธีแต่มีตุลาการเป็นผู้อ่านบทสาปแช่งและอาลักษณ์เป็นผู้อ่านโองการ จึงให้ความสำคัญแก่พระพุทธเจ้าหรือพระรัตนตรัยก่อน การให้ความสำคัญแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางความเชื่อและศาสนาที่หลากหลายมีการเลือกที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการกระทำสัจยสาบาน

5.3.3. แนวคิดเรื่องการลงโทษและให้พร

แนวคิดเรื่องการลงโทษและการให้พรของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การลงโทษ แนวคิดในเรื่องการลงโทษที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานแบ่งได้เป็น 3 ประเด็น คือ ให้ตกนรก ให้ธรรมชาติลงโทษและให้ตายอย่างทรมาณ

1.1 ให้ตกนรก แนวคิดดังกล่าวมีตัวอย่างดังนี้

พระโอยการลักษณะพยาน

ครั้นจตุจากเปรตแล้วให้ไปตกในมหานรกทนต์ทุกขเวทนาแสนสาหัสสิ้น
พุทธันดรกาล หนึ่ง ซึ่งหมี่รู้ว่ารู้ นั้นนายนิริยะบาลเอากายขึ้นวางเหนือแผ่น
เหล็กแดง แล้วเอาเหล็กแดงตรึงสี่ตะ ตรึงเท่าไว้แล้วเอาขวานผ่าอกตัดตีสน
มือเสีย ซึ่งหมี่ได้ยืนยันว่าได้ยืนยันนั้น นายนิริยะบาลเอากายขึ้นวางเหนือแผ่น
เหล็กแดงแล้วเอาหอกอันใหญ่แทงหูขวาทะลลอดหูซ้ายแทงหูซ้ายตลอดหู
ขวา...

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม

1, 2550: 623)

ตัวอย่างนี้เป็นการสาปแช่งพยานเท็จให้ถูกลงโทษโดยให้ไปเป็นเปรตและ
หลังจากนั้นให้ไปตกนรก การลงโทษในนรกที่ปรากฏในพระโอยการลักษณะพยานนี้เป็นการลงโทษที่
เกิดขึ้นจริงในสมัยโบราณ ปรากฏอยู่ใน “พระโอยการลักษณะกระบดศึก” ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยการ

ลงโทษผู้ที่ก่อการกบฏต่อพระมหากษัตริย์ รวมทั้งการกระทำผิดซึ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงและ
ศีลธรรมของพระราชอาณาจักร โทษในพระไอยการลักษณะกระบดศึก มีตัวอย่างดังนี้

ให้ต้อยกระบานสีสะเกือกอกเสียแล้ว เอาคิมคิบก้อนเหล็กแดงใหญ่ใส่ลงไปในหมัน
สะหมองสีสะเกฟุ้งขึ้นดั่งม่อเคียวน้ำส้มพะอุม ... สถานหนึ่งคือให้นอนลงโดยข้างๆ
หนึ่งแล้ว ให้เอาหลาวเหล็กตอกลงไปโดยช่องหูให้แนบกับแผ่นดิน แล้วจับเท้าทั้งสอง
หันเวียนไปตั้งบุทคลทำบังเวียน. ..ถ้าผู้ใดล่วงพระราชอาชาพระราชบัญญัติ แล
พระราชกำหนดพระไอยการ กฎหมายประการใดก็ดี ท่านให้ลงโทษกรรมกร 11
สถาน... สถานหนึ่งคือให้ตัดมือทั้งสองข้าง เท้าทั้งสองข้าง ...สถานหนึ่งคือให้เอา
ห่วงเหล็กสวมข้อศอกทั้งสองข้างข้อเข่าทั้งสองข้างให้หมั้น แล้วเอาหลักเหล็กสอด
ลงในวงเหล็กแยงซึ่งตรึงลงไว้กับแผ่นดินอย่าให้ไหวตัวได้ แล้วเอาเพลิงลนให้
รอบตัวว่าจะตาย... สถานหนึ่งคือให้เอาขวานผ่าอกทั้งเพนแหกออกตั้งโครงเนื้อ

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 1, 2550: 928-929)

การลงโทษใน “พระไอยการลักษณะกระบดศึก ” เมื่อเปรียบเทียบกับภาพของนรกใน
พระไอยการลักษณะพยานมีภาพที่คล้ายคลึงกัน เช่น เอาเหล็กแดงใส่ศีรษะ เอาขวานผ่าอก ตัดมือ
ตัดเท้า เอาเหล็กเสียบหู เป็นต้น แสดงให้เห็นว่ามีการนำเอาโทษทางกฎหมายที่พบเห็นกันอยู่ใน
ชีวิตประจำวันมาใช้เป็นบทลงโทษทางใจแก่พยานเท็จ

1.2 ให้ธรรมชาติลงโทษ แนวคิดในเรื่องการลงโทษที่ให้ธรรมชาติลงโทษคือให้สิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจเหนือธรรมชาติหรือผีเป็นผู้ลงโทษ มีตัวอย่างดังนี้

โองการดำน้ำ

เสื่อขบข้างแทงแรดควาย ขวิดขวั้นใจหาย

แลตายในพื้นที่ปฐพี

ใครเทจชวนกันย่ำยี เข้ากลุ่มรุมตี

ให้ผูกอย่าทันอึดใจ

ผู้เทจบันดาลเหนไทย ภูตพรายตัวใหญ่

จรเข้แลปลาโลมา

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 2, 2550: 105)

ตัวอย่างนี้เป็นการลงโทษโดยให้ได้รับภัยจากสัตว์ร้ายต่างๆ เช่น ถูกเสือกัด ให้ช่างเอา
งาแทง ให้แรดและควายขวิดทำร้าย เมื่อลงน้ำให้เห็นเป็นจระเข้และปลาโลมาทำร้าย ซึ่งเป็นการ
ให้ธรรมชาติลงโทษ

การลงโทษในวรรณกรรมคำสำคัญสาบานในกฎหมายตราสามดวงสรุปได้ว่ามีทั้ง ให้ตก
นรก ให้ธรรมชาติลงโทษโดยตรงและโดยอ้อม การลงโทษมีหลายชั้น ทั้งการลงโทษเมื่อยังมีชีวิตอยู่ เมื่อ
สิ้นชีวิตไปแล้ว และเมื่อกลับชาติมาเกิดดั่งที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะพยานว่าหากตายจากเปรต
แล้วให้ไปเกิดในนรก แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องเวียนว่ายตายเกิดได้อีกอย่างหนึ่ง

2. การให้พร แนวคิดในเรื่องการให้พรแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นคือ ให้มีทรัพย์สมบัติและให้
เกิดทันยุคพระศรีอารีย์

2.1 ให้มีทรัพย์สมบัติ มีตัวอย่างดังนี้

โองการดำน้ำ

ท่านท้าวเทเวศองค์ใด ผู้เอาใจใส่

ช่วยจริงข้างเทจสังหาร

จงได้สมบัติบริวาร ในชั้นพิมาน

พิมลยิ่งขึ้นไป

ถ้ากุมอาร์กษโคใด

จงเสวยสุขใน

ไตรตรึงพิมานแมนสวรรค

สมบัติพิพัทธเนืองนิตย์ นานกมหันท์

มโหรยิ่งโอฬาร

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 2, 2550: 106)

ตัวอย่างนี้เป็นการให้พรว่าให้ได้ทิพยสมบัติ คือ สมบัติที่ได้เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วและไปอยู่
ในสวรรค์ ในตัวอย่างนี้ผู้ที่บริสุทธิ์ในกระบวนการพิสูจน์จะได้สมบัติจำนวนมากและหลายอย่างใน
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในไตรภูมิพระร่วงได้บรรยายถึงสมบัติและความสุขในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ว่า

เทพยดาทั้งหลาย อยู่ในนครดาวดึงส์นั้นย่อมได้ยินเสียงข้างแก้วแลราชนครแก้วอันมีอันตั้ง
ไพเราะถูกเนื้อฟังในนักษณา ที่ในท่ามกลางนครไตรตรึงษ์นั้น มีไพชยนต์ปราสาทโดย
สูงได้ 25,600,000 วา ปราสาทนั้นงามนักษณาเทียรย่อมแก้วสัตตพิพิธรัตน์
ทั้งหลายโดยสูงได้ 2,400,000 วา เทียรย่อมสัตตพิพิธรัตน์รุ่งเรือง งามพันประมาณ

ถวายแก่พระอินทร์ผู้เป็นเจ้าของไฟขยันทปราสาทนั้นแล ฯ แลเมืองนครไตรตรึงษ์เบื้องบูรพ
ทิศมีอุทยานทิพย์อันหนึ่ง ชื่อว่านันทวนอุทยานโดยรอบอุทยานนั้นได้ 800,000 วา มี
กำแพงแก้วล้อมรอบมีปราสาทแก้วมุงเหนือประตู่ทุกอันแล สวนขวัญนั้นสนุกนี้พัน
ประมาณ และมีสมบัติแลสรรพต้นไม้สรพันลูกไม้สรพันดอกไม้อันประเสริฐแลอุดมแล ที่
เล่นแสนสนุกนี้สุขสำราญแก่เทพยดาทั้งหลาย อันอยู่ในไตรตรึงษ์นั้นแล ฯ

(พระญาติไทย , 2543: 208)

2.2 ให้เกิดทันยุคพระศรีอารีย์ มีตัวอย่างในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานดังนี้

พระไอยการลักษณะพยาน

...ถ้าแลผู้เปนสักขีพยานกล่าวแต่ความจริงใช้แลเกิดมาในภพใดๆ ถ้าเปนบุรุษจะ
บริสุทฺธไปด้วยรูปโฉมพรรณสัณฐานอันประเสริฐ บังเกิดเป็นนักปราชญ์กอปรด้วยปรีชา
ชาญ ถ้าเปนสตรีจะมีพรรณสัณฐานอันไพบุรณ แลผลแห่งตน อันมีความสัจนั้นไป
ใน อนาคตจะทรงพระไตรยปฏิภนธรรมอันเปนที่จะยกเอื้อต่อกะในพระพุทฺธศาสนา
สมเด็จพระศรีอารีย์เมตไตรยเจ้าอันจะมาตรัสในภายภาคหน้า และจะบ่าหน้าเข้า
ยังพระอมิตะมหานครนฤพานนั้นแล

(ราชบัณฑิตยสถานเล่ม 1, 2550: 623)

ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์เมตไตรยนั้น ในคัมภีร์พระอนาคตวงศ์ (2542) กล่าวว่า
พระศรีอารีย์เมตไตรยคือพระพุทธเจ้าพระองค์สุดท้ายในภัทรกัป ซึ่งจะมาบังเกิดในภายภาคหน้า
หลังจากที่

เมื่อศาสนาพระตถาคตครบ 5000 ปีแล้ว ผู้สัตว์ก็มีอายุน้อยถอยลง คงอยู่ 10 ปีเป็น
อายุขัย ครั้งนั้นแลจะบังเกิดมหากภัยเป็นอันมาก มีสัตว์กันตรกัปป์ มนุษย์ทั้งหลายจะ
วุ่นวายเปนนโกลาหลเกิดรบพุ่งฆ่าฟันซึ่งกันและกัน จะจับไม้และใบหญ้าก็กลายเป็น
กลับเป็นหอกดาบแหลนหลาวอาวุธน้อยใหญ่ไล่ตีแทงกัน ผู้มนุษย์ทั้งหลายที่มีปัญญา
ก็หนีไปซุกซ่อนตัวในซอกหุบเขา จะเหลืออยู่ก็แต่มนุษย์ที่มีปัญญา นอกหน้านั้นแล้วก็
ถึงซึ่งพินาศฉิบหายเป็นอันมาก

(บำเพ็ญ ะวิน , 2542: 5)

คติเรื่องการนับถือพระศรีอารีย์หรือพระศรีอารีย์เมตไตรยปรากฏหลักฐานในประเทศไทย
ไทยมาช้านานแล้ว จากการศึกษาของ จิรัสสา คชาชีวะ (2546: 29-37) โดยศึกษาจากจารึก ที่ฐานพระ

พิมพ์ดินเผาซึ่งขุดค้นพบบริเวณโบราณสถานหมายเลข 11 ที่เมืองโบราณอู่ทอง อำเภอ อู่ทอง จังหวัด สุพรรณบุรี พบว่ามีการจารึกคำว่า “เมตเตยยะ” หมายถึงพระศรีอารียเมตไตรย แสดงให้เห็นว่ามีคติ การนับถือพระศรีอารียเมตไตรยในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 12 แล้ว

สังคมในสมัยพระศรีอารียเมตไตรยเป็นสังคมในอุดมคติ เป็นโลกแห่งความสุข
 อภิลักษณ์ เกษมผลกุล (2549: 263-276) สรุปประเด็นของสังคมในสมัยพระศรีอารียเมตไตรยไว้ดังนี้

1. มนุษย์อุดมคติ โดยยกตัวอย่าง เช่น ในคัมภีร์ มาเลยยเทวตเถรวตถุ ดังนี้
 ...นุ่งห่มผ้าทิพย์ ชายพากันยินดีด้วยภรรยาของตน หญิงพากันยินดีด้วยสามีของตน พวกเขาผู้ชายจักไม่คบกับภรรยาของผู้อื่น หมูหญิงจักไม่คบกับชายอื่น สามีภรรยาพอใจรักใคร่ในกันและกัน...มนุษย์ทั้งปวงมีรูปร่าง ทรงไว้ซึ่งรูอันอุดม...มนุษย์ทั้งหลายจะไม่ใช่ผู้มีอวัยวะบกพร่อง...มนุษย์ทั้งหลายจะไม่เป็นคนตาบอด...มนุษย์ทั้งหลายจะไม่เป็นคนใบ้...มนุษย์ทั้งหลายจะไม่เป็นคนหูหนวก...มนุษย์ทั้งหลายจะไม่เป็นคนค่อม...ในกาลนั้น สัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นผู้ไม่มีโรค...มนุษย์ทั้งหลายจะเป็นคนแข็งแรง...มนุษย์ทั้งหลายจะเป็นผู้รูปร่าง...มนุษย์ทั้งหลายจะเป็นผู้มีความสุข...มนุษย์ทั้งหลายจะเป็นไท...พื้นแผ่นดินจะเสมอกัน...แม่น้ำจะเต็มด้วยน้ำเย็น
2. สังคมอุดมคติ ยกตัวอย่างใน “มาลัยแสน” มหาชาติสำนวนอีสาน ดังนี้
 ...เดียระดาษเต็มไปด้วยบ้านเมืองน้อยใหญ่ราชธานี ติดชิดกันไปพ่อแม่ไก่บินไปฮอดกัน คือว่าหาเสี้ยนหาหนาม หาลักหาโจรบ่ได้ หาผู้จักถือมิจสาทิษฐิไ้ได้ ท่อประกอบด้วย แก้วทั้ง 3 บรรบริษัชั่งองงาม เขโมอันสุขุกระเสิมด้วยข้าวโพชนะอาหาร...ตทา ในกาล ยามนั้น มนุสสา อันว่าคนทั้งหลายยวิวาทผิดกัน ด้วยอันชิงเอาเขตบ้านเมือง ไสนาแล ของเลี้ยงดู แข็งกันไปมาก็มีแล สัตวเดียรรณทานเป็นฝูงข้าเล็กสัตตูกัน มีต้นว่า กากี้จักมีไม้ตีกับดอมนักเค้าทั้งหลาย มนุชลี อันว่าแมว ก็จักมีใจไม้ตีกับดอมนหมูทั้งหลาย ราชสีห์ก็จักมีใจไม้ตีกับดอมนเื้อนน้อยทั้งหลาย นิกลา อันว่าพังพอนทั้งหลาย ก็จักมีใจไม้ตีกับดอมนงูเห่าทั้งหลาย
3. ธรรมชาติอุดมคติ ยกตัวอย่างในพระมาลัยคำหลวง ดังนี้
 ...บริโภควิเศษมธูรส ทั้งขันทศกรโอส อิกัธัญโภชนสาสิ ตกปถพีเมล็ดเดี่ยว งอกขึ้นเขียว ข่อ้ แดกพันลำลายหน่อ เนื่องเป็นกอถึงพัน ต้นหนึ่งนั้นพันรวง ได้เมล็ดดวงธัญญ์ สอง ทะนานพันพูนเพ็ญ เมล็ดเดี่ยวเป็นมากมาย นับเกวียนหลายครามครัน ถึงสองพันสอง

ร้อย สร้อยสร้อยปลายเกวียน สิบหกเสวียนประมาณ สิบหกทะนานสิ้นเสร็จ มีอาเพศ
 พัญญเอิญขึ้นเองเจริญยงหวาน แล้วเป็นสารละลอน แพลนเปลือกปลี่ยนลอนเองมา มี
 พรรณนาสาลีไซร์ เกิดเมื่อบุญสัตว์ได้ สร้างแล้วหนหลัง

4. ผู้นำอุดมคติ ยกตัวอย่างในพระอนาคตวงศ์และพระมาลัยคำหลวง ดังนี้

พระอนาคตวงศ์

...ครั้งนั้นมหานพกาลเทวบุตรก็จุติลงมาเกิดเป็นสมเด็จพระบรมจักรพรรดิราชาธิราช ทรง
 พระนามชื่อว่าพระยาสังข์จักร เสวยศิริราชสมบัติในเขตมุติมหานคร ในท่ามกลางเมือง
 นั้น มีปราสาทปราสาททองอันแล้วไปด้วยแก้ว 7 ประการ ผุดขึ้นมาแต่มหาคงคาลัย
 มา ยัง นภาตลอากาศเวหามาตั้งอยู่ในท่ามกลางพระนคร ปราสาทปราสาทนี้แต่ปาง
 ก่อนเป็นปราสาทมหาปราสาทแห่งสมเด็จพระเจ้ามหาปนาท ปราสาทปราสาทนั้นก็จมลง
 ไปในคงคา เมื่อสมเด็จพระบรมจักรจอมทวีป ผู้ทรงพระนามว่า พระยาสังข์จักร ได้เสวย
 ราชสมบัติในเขตมุตินั้น ปราสาทปราสาทก็ผุดขึ้นมาแต่มหาคงคาลัยด้วยอาณาภาพแห่งบรม
 จักร ประดับด้วยหมู่พระสนมแสนสาวสุรางค์ทั้งหลายประมาณ 8 หมื่น 4 พันพระองค์
 มีพระราชโอรสประมาณพันพระองค์พระราชโอรสผู้ใหญ่ขึ้น ทรงพระนามชื่อว่า อชิต
 ราชกุมาร เจ้าอชิตราชกุมารนั้นเป็นปรีนายกแก้วแห่งสมเด็จพระราชาบิดา ผู้เป็นพระยา
 บรมจักรสังข์จักรอันบริบูรณ์ไปด้วยแก้ว 7 ประการ คือ จักรแก้ว 1 นางแก้ว 1 แก้วมณี
 โซติ 1 ช้างแก้ว 1 ม้าแก้ว 1 คฤหบดีแก้ว 1 ปรีนายกแก้ว 1 อันว่าสมเด็จพระบรมจักร
 นั้น ย่อมมีทุกสิ่งทุกประการ เป็นที่เกษมสำนิตย์ยิ่งนักเหลือที่จะพรรณนาในกาลนั้น

พระมาลัยคำหลวง

...ส่วนอธิบดีเกษตรา บได้พาราวิบาท ช่วงชิงราชสมบัติ แก่กรุงกษัตริย์เสมอกัน เป็น
 มิตรสนัดวไมตรี ราชบุรีพระนคร ๖ ที่ยวสัจจรสู่หาส่งบรรณาถึงกัน มีใจฉันททุก
 กษัตริย์ทำวิบัติอาณาจักร ธิบราชบาทว์ธนทรัพย์ โคมหิงษ์กับช้างม้า ทาสทาสทุก
 สิ่ง ห่อนช่วงชิงชนสรรพ์ ย่อมเมื่อผันแผให้ ด้วยสาธุใจปดิพัท...

นอกจากนี้การเกิดในยุคพระศรีอารียเมตไตรยยังมีโอกาสที่จะได้ปฏิบัติและฟังพระธรรม
 มีโอกาสได้บวชในสำนักพระศรีอารียเมตไตรย มีโอกาสที่จะได้เป็นพระสาวก เอตทัคคะใน
 สำนักพระศรีอารียเมตไตรย มีโอกาสที่จะได้อุปฐากพระพุทธรเจ้า ที่สำคัญที่สุดคือ มีโอกาสได้รับพุทธ

ทำนายเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตอีกด้วย ดังกรณีพระอชิตะซึ่งเป็นพระภิกษุในสำนักพระพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน รายละเอียดดังกล่าวอยู่ในเรื่อง “พระปฐมสมโพธิ” ดังนี้

...พระมุนีนารถก็มีพระพุทธปฏิมาถวายตรัสพยากรณ์ทำนายว่า ดูกรอานนท์ อันว่าพระอชิตภิกษุซึ่งเป็นสงฆนวกะนี้จะได้ตรัสเป็นองค์พระชินสีห์ทรงพระนามพระเมตไตรยในอนาคตภายภาคหน้าในมหาภัททกัลป์นี้ ด้วยอาณิสสแห่งวัตถุบูชาแก่ตถาคตด้วยจิตประสาทโสมนัส

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส , 2551: 217)

แนวคิดในเรื่องการให้พรในวรรณกรรมคำสัจธรรมสาบานในกฎหมายตราสามดวงสรุปได้ 2 ประเด็น คือ การให้พรให้มีทรัพย์สมบัติ และให้เกิดทันในยุคพระศรีอารีย์ เห็นได้ว่าการให้พรมีหลายขั้นตามระดับภพภูมิกล่าวคือ ให้มีมนุษย์สมบัติในขณะที่มีชีวิตอยู่ ให้ได้ทิพย์สมบัติเมื่อสิ้นชีวิตแล้วและไปบังเกิดบนสวรรค์ และสุดท้ายให้ไปได้เกิดในสมัยพระพุทธเจ้าซึ่งมีโอกาสจะได้นิพพานสมบัติ

แนวคิดในวรรณกรรมคำสัจธรรมสาบานมีทั้งหมด 3 แนวคิด คือ แนวคิดเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือองค์พยาน แนวคิดเรื่องศาสนา และแนวคิดเรื่องการลงโทษและการให้พร วรรณกรรมคำสัจธรรมสาบานแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยอมรับนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยมี “สำนึกร่วม” ของสังคม กล่าวคือในพิธีกระทำสัตย์สาบานผู้เข้าร่วมในพิธีจะต้องมีบางสิ่งบางอย่างหรือ “สาร” ที่พิธีกรรมต้องการจะสื่อร่วมกัน จึงจะมีผลสัมฤทธิ์ ทั้งนี้รวมถึงภาษาหรือศัพท์ที่ใช้ในตัวบทและเรื่องราวหรือขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมทุกกรณีต้องเป็นที่เข้าใจและยอมรับในสังคมเพื่อทำให้เกิด “สำนึกร่วม” ของคนในพิธี พิธีกระทำสัตย์สาบานจึงจะมีพลังสามารถสื่อสารต่อสังคมในจุดประสงค์ที่ต้องการได้อย่างสมบูรณ์

5.3.4. ไสยศาสตร์กับกระบวนการยุติธรรมของไทยในวรรณกรรมคำสัจธรรมสาบานในกฎหมายตราสามดวง

สังคมไทยในสมัยโบราณซึ่งเป็นสมัยที่ผู้คนยังใช้ชีวิตอยู่ความคิดความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ ด้วยเชื่อว่าในธรรมชาติที่มนุษย์ต่างต้องพึ่งพาอาศัยในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เป็นไปอย่างราบรื่นนั้นมี “อำนาจ” อันศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งต่างๆ ได้ทั้งดีและร้าย

ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงนำเอา “อำนาจ” ที่เกิดจากความเชื่อดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในเรื่องของการวางกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อบูชา “อำนาจ” นั้นและ “อำนาจ” นั้นในจึงกลายมาเป็น “ความศักดิ์สิทธิ์” ร่วมกันในสังคมหนึ่งๆ

กระบวนการยุติธรรมของสังคมสมัยโบราณก็มีการนำเอา “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ที่เป็น “อำนาจเหนือธรรมชาติ” มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน เนื่องจาก “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” เหล่านี้ เป็นสิ่งที่มนุษย์ต่างให้ความยอมรับนับถือ และเชื่อว่าจะสามารถจัดการให้ความยุติธรรมแก่ผู้ที่บริสุทธิ์ได้

ในบันทึกของโจวต้า กวานซึ่งเดินทางไปยังอาณาจักรเจนละ (เขมรโบราณ) กับราชทูตของพระเจ้าเฉิงจงแห่งราชวงศ์ซ่งหวงในพ.ศ. 1838 บันทึกนี้กล่าวถึงการพิจารณาคดีความที่มีการใช้ “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” มาเป็นตัวกลางในการจัดการความยุติธรรมในสังคม มีใจความว่า

ผู้ใดจับขโมยได้ก็มีสิทธิลงโทษกักขังและโบยตี ยังมีอีกอย่างหนึ่งซึ่งนำมาใช้ได้ กล่าวคือ ถ้าสิ่งของผู้ใดหาย สงสัยว่าคนนั้นคนนี้จะเป็นผู้ลักเอาไปและผู้นั้นไม่ยอมรับสารภาพ เขาก็จะเคี้ยวน้ำมันในหม้อให้ร้อน แล้วบังคับให้ผู้นั้นเอามือจุ่มลงไป ถ้าหากลักขโมยสิ่งของไปมือก็จะไหม้พองมิฉะนั้นแล้วทั้งมือทั้งเนื้อทั้งหนังก็จะอยู่ดังเดิม กล่าวได้ว่า ชาวป่าเถื่อนก็มีกฎระเบียบอย่างนี้แหละ

อนึ่ง ในกรณีที่คนสองคนมีคดีพิพาทกัน ไม่ทราบว่าเป็นฝ่ายใดฝ่ายตรงฝ่ายใดคด ทางพากตรงข้ามกับพระราชวังมีปราสาทหินย่อมๆ อยู่ 12 หลัง ให้คู่พิพาทเข้าไปนั่งในปราสาทคนละหลัง ข้างนอกให้ญาติของทั้งสองฝ่ายคอยเฝ้าระวังซึ่งกันและกัน ทั้งคู่จะนั่งอยู่ในปราสาทวันสองวัน หรือสามสี่วัน ผู้ที่เป็นฝ่ายผิดเมื่อออกจากปราสาท บ้างก็เนื้อตัวเป็นฝีพุพอง บ้างก็มีอาการทำนองไข้ตัวร้อน ผู้ที่เป็นฝ่ายถูกก็จะไม่เป็นอะไรเลยแม้แต่น้อย การที่เอาวิธีการนี้มาใช้ตัดสินชี้ขาดความคดและความซื่อตรงนั้นเรียกว่า “คดีพิพาทแห่งสรวงสวรรค์” ทั้งนี้เนื่องจากผืนแผ่นดินของเขานั้นศักดิ์สิทธิ์จึงได้เป็นเช่นนั้น

(เฉลิม ยงบุญเกิด, 2543: 28)

ในสังคมไทย “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมในสองปัจจัยคือ การกระทำสัตย์สาบานของพยานก่อนที่จะให้การในชั้นศาล ดังปรากฏในพระไอยการลักษณะพยาน ที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยละเอียดแล้วข้างต้น และนำมาใช้ในกระบวนการพิสูจน์เพื่อค้นหาความจริงในคดีความ

ใน “หลักไชย”¹ (2546: 51) ตำรากฎหมายครั้งกรุงศรีอยุธยามีหลักฐานถึงวิธีการพิจารณาคดีความที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรมว่า

กระทงหนึ่งหาที่สุตมิได้เลย ถ้าแลจะพิจารณาอย่าเพ่อถึงพิสูจน์ อย่าเพ่อให้ถึงพยาน ให้พิจารณาเอาแต่พิรุจะถึงพยาน แลข้อพิรุหว่าชายผู้หนึ่งนั้นนอนอยู่กับ ฯข้าฯ แต่สองคน แลชายนี้ตื่นขึ้น

¹ “หลักไชย” เป็นตำรากฎหมายที่ว่าด้วยหลักวิธี, กลวิธีในการพิจารณาความของขุนศาลตราการในอดีต มิใช่หลักกฎหมายที่บังคับใช้ในการปกครองบ้านเมือง รายละเอียดเกี่ยวกับหลักไชยโปรดดูคำนำเสนองของ กัทร เลียงสังขรรม ในหนังสือ “หลักไชย” นี้

ก่อนแก้เอาเงิน ซ้ำๆ กับห่อผ้าไว้สองตำลึงมาด้วย ครั้นถามชายนั้นไม่รับกระลาการจึงพิจารณา เจ้าเงินแพ้ (เพราะ) ตั้งหาผิด ผ้าห่อเงินเป็นห่อผ้า ครั้นกระทรวงเจ้าพิพากษาให้พิสูจน์ ขโมยแพ้ พระพุทธิเจ้าอยู่หัวจึงให้ตั้งหลักไชยไว้ดังนี้...

ความต่อจากนี้เป็นการแสดง “กลความ” หรือ “กลวิธี” ในการพิจารณาคดีความเพราะ “หลักไชย” ไม่ใช่ตัวบทกฎหมายแต่เป็นเหมือน “คู่มือ” ของผู้พิพากษามาก่อน การพิสูจน์ในข้อความข้างต้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าใช้กฎหมายลักษณะพิสูจน์ดำเนิน่าลุ่มเพลิงเป็นตัวบทในการพิสูจน์คดีความนี้

นอกจากนี้ใน “จดหมายเหตุความทรงจำสมัยฝรั่งเศสยึดจันทบุรี” (2552) ของหลวงสาครคชเขต (ป. สาคกริกานนท์) ซึ่งได้บันทึกไว้ตอนหนึ่งถึงการชำระคดีความของชาวกำพูชา² เป็นคดีแพ่งโดยโจทก์ได้กล่าวหาจำเลยอีกฝ่ายว่าเป็นหนี้อยู่ประมาณ “3 หรือ 4 ร้อยเหรียญ (เหรียญบาทของไทย)” (2552: 317) จำเลยไม่ยอมใช้หนี้เจ้าหน้าที่จึงนำตัวมาสอบสวน จำเลยปฏิเสธและฟ้องกลับว่าเป็นความเท็จขอให้ไต่สวน ลงโทษโจทก์ในฐานะแจ้งความเท็จ ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ได้เล่าให้หลวงสาครฯ ฟังถึงคดีนี้ว่า

...ในส่วนตัวโจทก์ก็ไม่มีพยานรู้เห็นหรือมีหลักฐานสำคัญอย่างใด ทั้งฝ่ายจำเลยก็ปฏิเสธและกลับฟ้องฟ้องกล่าวหาโจทก์เอาความเท็จมาฟ้องร้องตั้งนี้ปลัดกับสุภาพก็ไม่รู้ว่าใครผิดใครถูก จะดำเนินทางตัดสินไปก็ยาก ฉะนั้นจึงได้ประชุมคณะตุลาการอันมีปลัดกับสุภาพปรึกษาคดีตกลงกันว่าต้องให้โจทก์จำเลยทั้งสองคนนี้ทำการพิสูจน์ดำเนิน่า ให้ปรากฏว่าฝ่ายใดเป็นผู้สุจริตหรือทุจริต...

(หลวงสาครคชเขต, 2552: 317)

หลวงสาครฯ ยังได้บันทึกไว้อีกว่า หลังจากสอบถามถึงวิธีการพิจารณาคดีความในครั้งนี้ว่าใช้หลักเกณฑ์อะไรเป็นบทพิพากษา ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่า “เขาบอกกับพวกเราว่ายึดตามหลักกฎหมายไทยสมัยโบราณนั่นเอง พวกเราจึงนึกขึ้นได้ว่ากฎหมายเก่าของไทยเรามีการดำเนิน่าลุ่มเพลิงจริง” (หลวงสาครคชเขต, 2552: 318)

จากหลักฐานการพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรมที่เสนอมามากข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านในอดีตมีการนำเอา “ความเชื่อ” ในสังคมเป็นบรรทัดฐานอย่างหนึ่งในการตัดสินข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งในคดีความเพื่อพยายามให้สร้างความยุติธรรมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

สิ่งที่น่าสนใจคือ เมื่อพิจารณาเอกสารอื่นๆ ที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงประกอบแล้วพบว่า กระบวนการยุติธรรมของไทยนั้นไม่ได้ใช้วิธีการไสยศาสตร์อย่างพร่ำเพอ ในกระบวนการไต่สวนรับฟ้องนั้น

² เหตุการณ์ในตอนนี้เป็นด้วยตอนที่ผู้บันทึก (หลวงสาครคชเขต) ได้ไปเที่ยวเกาะกง ซึ่งอยู่ในความปกครองของฝรั่งเศสและประเทศกำพูชาเป็นประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศสอยู่ในขณะนั้น

กระบวนการยุติธรรมของไทยมีขั้นตอนที่ละเอียดและซับซ้อน ดังที่ ศศิกานต์ คงศักดิ์ (2549: 33) ได้วิเคราะห์จากเอกสาร “หลักอินทภาษ³” ถึงขั้นตอนในการดำเนินคดีของไทยในสมัยก่อนไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรับคดีความ ได้แก่การรับคำและคำแก้ฟ้อง รวมถึงการจัดให้ประนีประนอม จุดประสงค์ก็คือ ระวังคดีซึ่งยุ่งยากเสียแต่ต้น

ขั้นตอนที่ 2 เป็นเรื่องของสุภาพตรตระลาการ สอบคำให้การของโจทก์และจำเลยว่าอยู่ในสถานใด รับกันหรือไม่รับกัน ถ้าไม่รับกันจึงไต่สวนต่อไปโดยการสืบพยาน โดยให้พยานกระทำสัตย์สาบานต่อหน้า พระรัตนตรัย และสืบพยานจนได้ข้อเท็จจริง ทำสำนวนชี้แก่ผู้พิพากษา

ขั้นตอนที่ 3 ผู้พิพากษาตรวจสำนวน หาพิรุธในคำให้การของโจทก์จำเลยและพยาน โดยพิจารณาจากประเด็นใหญ่และประเด็นเล็กประเด็นเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้อง และพิจารณาว่าพยานเป็นใคร มีน้ำหนักน่าเชื่อถือเพียงใด ส่วนใดท้วงติงให้สอบสวนใหม่ได้ เมื่อได้ข้อสรุปจึงตัดสิน

ขั้นตอนที่ 4 ในกรณีที่สืบพยานหลักฐานและพยานบุคคลแล้ว ยังตัดสินคดีโดยวิธีปกติมิได้ จึงใช้การพิสูจน์ดำเนินาลุยเพลิง ถือเป็นเหตุสุดวิสัยต้องให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาช่วย

จากทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าวเห็นได้ว่า กระบวนการยุติธรรมของไทยนั้น มิได้เป็นกระบวนการที่พึ่งพาสังค์คดีสิทธิ์หรือไสยศาสตร์อย่างพร่ำเพรื่อ เพราะกว่าขั้นตอนจะไปถึงการใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ย่อมต้องผ่านกระบวนการไต่สวน สืบพยาน ตัดสำนวน พิจารณาหลักฐานและพยานมากมายจนคดีอาจสิ้นสุดโดยไม่ต้องพึ่งการพิสูจน์เลยก็ได้

ในสังคมที่ยังไม่มีเทคโนโลยีที่ช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม หรือนิติวิทยาศาสตร์ในโลกปัจจุบัน อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติจึงเป็นที่พึ่งสุดท้ายของสังคม

5.3.5. อิทธิพลของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงที่มีต่อปัจจุบัน

ในกระบวนการพิจารณาคดีในปัจจุบัน มีข้อความอยู่ในกฎหมายว่า “ข้าพเจ้าพยานจะขอให้การตามความสัตย์จริงทุกประการ หากนำความเท็จมากล่าวก็ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายลงโทษข้าพเจ้า หากข้าพเจ้าให้การสาบานตามความสัตย์จริง ก็ขอให้ข้าพเจ้ามีความสุข ความเจริญ” (ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา, 2525: 161) เห็นได้ว่าโครงสร้างของคำสาบานในปัจจุบันเหมือนกับ พระไอยการลักษณะพยาน กล่าวคือ ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายลงโทษและให้พรแต่มีรายละเอียด ที่ไม่

³ “หลักอินทภาษ” หมายถึงหลักการอันศักดิ์สิทธิ์ที่พระอินทร์ประทานมาให้แก่ผู้พิพากษาศระลาการ เป็นเอกสารหนึ่งในกฎหมายตราสามดวงที่ไม่ใช่ตัวบทกฎหมาย แต่คือเอกสารที่เป็นหลักการและคู่มือในการพิจารณาคดีความให้แก่ผู้พิพากษา แสดงให้เห็นว่าระบบของกระบวนการยุติธรรมของไทย ในอดีตให้ความสำคัญกับผู้พิพากษาในฐานะที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย

เหมือนกัน เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 112 บังคับไว้โดยบัญญัติว่า “ก่อนเบิกความ พยานทุกคนต้องสาบานตนตามลัทธิศาสนาหรือจารีตประเพณีแห่งชาติของตน หรือกล่าวคำปฏิญาณว่าจะให้การตามความสัตย์จริงเสียก่อน การสาบานดังกล่าวมีทั้งคำสาบานในจารีตของศาสนาพุทธ คริสต์ ยิว อิสลาม จีน และญี่ปุ่น กฎหมายไทยมิได้มุ่งถึงลัทธิศาสนาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสาบานตามจารีตประเพณีแห่งชาติของตนด้วย ซึ่งหากพยานเป็นคนจีนก็อาจมีพิธีทูลเจ้าน และเผากระดาษเงินกระดาษทอง หรือพยานชาวญี่ปุ่นก็อาจต้องมีพิธีดื่บเทียนก็ได้ แต่อย่างไรก็ดีหากจะเป็นการยุ่งยากเกินไป ศาลก็อาจให้ใช้วิธีปฏิญาณก็ได้ (ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา, 2525: 161)

คำสาบานและกระบวนการกระทำสัตย์สาบานในกระบวนการยุติธรรมปัจจุบันไม่ได้มีลักษณะผสมผสานทางวัฒนธรรมเหมือนในอดีตแต่มีการแยกคติความเชื่อในแต่ละวัฒนธรรมออกจากกันอย่างเด็ดขาดเป็นไปตามลักษณะสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น แต่มีลักษณะโครงสร้างหลักเหมือนกัน

การกระทำสัตย์สาบานเป็นกิจกรรมที่ต้องการสร้าง “ความไว้นือเชื่อใจ” ต่อกัน โดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรม เมื่อคู่กรณีในคดีความไม่อาจหาหลักฐานและพยานมาพิสูจน์กันได้ การกระทำสัตย์สาบานจึงจำเป็นที่จะต้องเข้ามาสร้าง “ความไว้นือเชื่อใจ” ให้เกิดขึ้นแก่กระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางภาษา การใช้ภาพพจน์และการพรรณนาในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงทำให้คู่กรณีเห็นภาพและเกิดความเกรงกลัวที่จะตระบัดสัตย์หรือผู้ที่ทำผิดจริงในกรณีการพิสูจน์ วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวงยังมีความเกี่ยวข้องกับสังคมในฐานะที่เป็นบันทึกสังคมในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมของไทย ทั้งในเรื่องที่มาและพื้นฐานความเชื่อในเรื่องกระบวนการยุติธรรมของไทยในอดีต และยังส่งอิทธิพลมายังปัจจุบันอีกด้วย